

dr hab. Tomasz Rachwał, prof. UEK

Katedra Handlu Zagranicznego
Centrum Przedsiębiorczości Strategicznej i Międzynarodowej
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

**KATEDRA
HANDLU
ZAGRANICZNEGO
UEK**

Kształtowanie kompetencji przedsiębiorczych uczniów w szkole podstawowej oraz w szkole ponadpodstawowej w ramach nowego przedmiotu biznes i zarządzanie

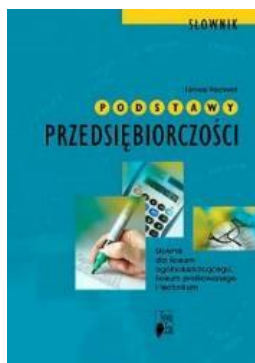
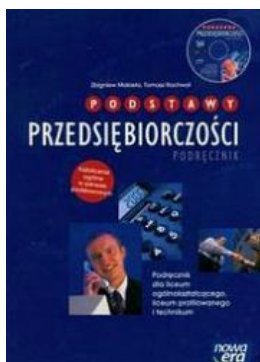

Kilka słów o sobie...

- ▶ obecnie pracownik naukowy i nauczyciel akademicki – profesor UEK w KHZ i CPSiM
- ▶ przez blisko 25 lat nauczyciel akademicki – prof. UP (kier. katedry, dyrektor, prorektor)
- ▶ przez ponad 10 lat **właściciel i dyrektor własnej firmy** (produkcyjno-usługowej, potem handlowej)
- ▶ autor wielu publikacji naukowych i podręczników szkolnych do przedsiębiorczości:

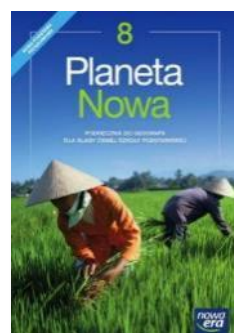
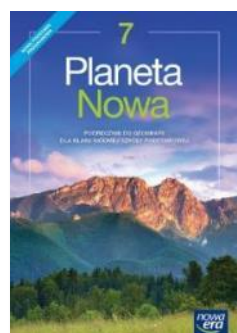
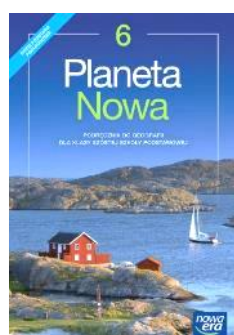
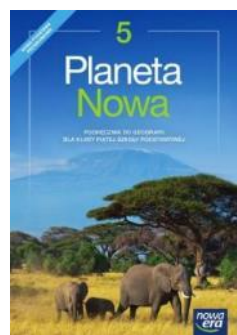

▶ prof. UEK dr hab. Tomasz Rachwał, ***Kształtowanie kompetencji przedsiębiorczych uczniów w szkole podstawowej oraz w szkole ponadpodstawowej w ramach nowego przedmiotu biznes i zarządzanie***

Kilka słów o sobie...

- ▶ **ekspert** różnych resortów (MEN/MEiN, MF), instytucji oraz organizacji pozarządowych (w tym Fundacji „Warszawski Instytut Bankowości”) w zakresie edukacji ekonomicznej i geograficznej
- ▶ **redaktor** prowadzący i członek wielu redakcji czasopism naukowych z zakresu przedsiębiorczości i geografii ekonomicznej
- ▶ **autor** podręczników szkolnych do geografii (głównie w części społeczno-ekonomicznej):

Przesłanki i fundamenty dyskusji o zmianach w edukacji w zakresie przedsiębiorczości

- ▶ Przedsiębiorczość jest jedną z 8 **kompetencji kluczowych** w europejskich systemach edukacji, obok umiejętności posługiwania się językiem ojczystym, językiem obcym czy kompetencji matematycznych bądź informatycznych.
- ▶ Przedsiębiorczość to **nie tylko zakładanie firmy** – to jeden z **ważnych, ale nie jedynych** przejawów przedsiębiorczości.
- ▶ Przedsiębiorczość na potrzeby edukacji rozumiana jest dużo szerzej (vide definicje wielu autorów, m.in. Rachwał 2004, 2005), głównie jako **zespół cech osobowości, które pozwalają na aktywne uczestnictwo w życiu społeczno-gospodarczym, przygotowując do dorosłego życia, ale także dalszej edukacji, jako elementu kształtowania kariery zawodowej.**
- ▶ Niezależnie od kwestii nazw przedmiotów w szkole kształtowanie **kompetencji przedsiębiorczych** uczniów jest niezmiernie ważnym celem edukacji formalnej na wszystkich poziomach, również w szkole podstawowej (a także edukacji pozaformalnej i nieformalnej).

Kompetencje kluczowe w europejskim systemie edukacji – zmiany 2006/2018

Kompetencje wg „starego” układu (Zalecenie..., 2006)	Kompetencje wg „nowego” układu (Zalecenie..., 2018)
1) porozumiewanie się w języku ojczystym 2) porozumiewanie się w językach obcych	1) kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji 2) kompetencje w zakresie wielojęzyczności
3) kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne	3) kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii
4) kompetencje informatyczne	4) kompetencje cyfrowe
5) umiejętność uczenia się	5) kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się
6) kompetencje społeczne i obywatelskie	6) kompetencje obywatelskie
7) inicjatywność i przedsiębiorczość	7) kompetencje w zakresie przedsiębiorczości
8) świadomość i ekspresja kulturalna	8) kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Zalecenie...* (2006) i *Zalecenie...* (2018)

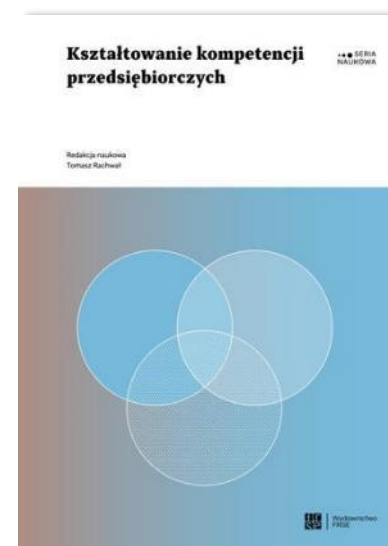

Przedsiębiorczość – definicja KE

- ▶ Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości to między innymi **zdolność wykorzystywania szans i pomysłów oraz przekształcania ich w wartość dla innych osób**. Przedsiębiorczość opiera się na **kreatywności, krytycznym myśleniu i rozwiązywaniu problemów, podejmowaniu inicjatywy, wytrwałości** oraz na **zdolności do wspólnego działania** służącego **planowaniu projektów** mających wartość kulturalną, społeczną lub finansową i zarządzaniu nimi.

(Zalecenie... 2018)

- ▶ Nowa wersja opisu kompetencji (2018) nie zmienia istotnie deskrypcji przedsiębiorczości z 2006 r.
- omówione w pracy pod red. T. Rachwała (2019):
- ▶ w ramach reformy programowej 2017-2018 koncepcja przedsiębiorczości jako kompetencji kluczowej wdrożona w pełni do systemu edukacji w podstawie programowej;
- ▶ we wcześniejszych podstawach podejście do kształcenia oparte na podobnym, szerokim rozumieniu przedsiębiorczości.

<https://www.frse.org.pl/czytelnia/ksztaltowanie-kompetencji-przedsiębiorczych>

Przedsiębiorczość!

- ▶ zespół cech osobowych, takich jak: **aktywność** (proaktywność), **zapał do pracy, inicjatywa, kreatywność, zdolność do koncentracji** (na sprawach najważniejszych), **pewność siebie, optymizm i wiara we własne siły, samodyscyplina, uczciwość, skłonność do wyważonego ryzyka** oraz **brania odpowiedzialności** (także finansowej) **za siebie i innych**, a także posiadana intuicja i **umiejętności** (np. w zakresie komunikacji interpersonalnej, w tym negocjacji i rozwiązywania konfliktów, kierowania sobą i innymi, podejmowania decyzji, oszacowania potrzebnych nakładów danego przedsięwzięcia – „budżetowania”)

(wg Rachwał, 2005 i późniejsze publikacje)

Przedsiębiorczość!

- ▶ Cechy te pozwalają nie tylko dobrze prowadzić przedsiębiorstwo, tj. być dobrym przedsiębiorcą (z czym pojęcie przedsiębiorczości bywa często utożsamiane), ale także na **aktywne uczestniczenie w życiu społeczno-gospodarczym** (w tym także życiu rodzinnym), co daje dużo satysfakcji i zadowolenia, **niezależnie od charakteru wykonywanej pracy i zajmowanego stanowiska.**

(wg Rachwał, 2005 i późniejsze publikacje)

Przedsiębiorczość!

- ▶ Człowiek przedsiębiorczy nie boi się trudności, podejmowania nowych, nieznanych zadań, nie załamuje się niepowodzeniami, jest chętny do zdobywania wiedzy i nowych umiejętności, potrafi cieszyć się z sukcesów, jest otwarty na otoczenie, ma zdolność do empatii, potrafi dobrze ułożyć sobie stosunki z innymi ludźmi (nie tylko w pracy i szkole, ale i w domu), odznacza się asertywnością i postępuje zgodnie z wartościami etycznymi.

- ▶ Być przedsiębiorczym to znaczy „**wiedzieć jak żyć (we współczesnym świecie)**”.

(wg Rachwał, 2005 i późniejsze publikacje)

Przedsiębiorczość a zaradność

- ▶ Przedsiębiorczość w tym ujęciu ma **wymiar osobisty**, zatem możemy ją traktować jako indywidualną zaradność, rzutkość, operatywność, stanowiącej pierwotny i bezwzględny warunek każdej innej działalności, zwieńczonej sukcesem (Bieniok 2019).
- ▶ Przedsiębiorczość osobista w tym ujęciu, jako zbiór pozytywnych cech charakteru człowieka będących fundamentem każdej działalności ludzkiej (nie tylko gospodarczej), jest więc **zaradnością życiową**.
- ▶ **Zaradność życiowa** (przedsiębiorczość osobista) **ma również** (a może przede wszystkim?) **wymiar finansowy**.

Zmiany w edukacji w zakresie przedsiębiorczości w ujęciu historycznym

- ▶ 2022/2023: „Jubileusz” 20 lat przedmiotu podstawy przedsiębiorczości w szkołach średnich (ponadgimnazjalnych, obecnie ponadpodstawowych):
  - ▶ wprowadzenie w roku szk. 2002/2003 w szkołach ponadgimnazjalnych jako obowiązkowego przedmiotu w kształceniu ogólnym w wyniku reformy systemu oświaty z 1999 r.
- ▶ W zakresie edukacji dla przedsiębiorczości zaszło w ostatnich 20 latach wiele **pozytywnych** zmian:
  - ▶ wprowadzenie treści z zakresu przedsiębiorczości do gimnazjum – głównie WOS (2008, zmod. 2012; likwidacja gimnazjum, ale pozostały treści w WOS w SP),
  - ▶ wprowadzenie „ekonomii w praktyce” jako fakultatywnego przedmiotu w liceum (od roku szk. 2012/2013) – „eksperyment” nie do końca udany, wycofanie w wyniku reformy w 2018 r., niemniej było to ciekawe doświadczenie
  - ▶ zmodyfikowano, jak wskazują badania i doświadczenia nauczycieli, korzystnie podstawę programową w 2008, 2012 i 2018 r., **wprowadzając także treści z zakresu przedsiębiorczości do szkoły podstawowej**
  - ▶ do tej pory nieudane próby wprowadzenia zakresu rozszerzonego i matury
  - ▶ wiele projektów edukacyjnych, w tym finansowanych przez instytucje sektora finansowego (np. Fundacja „Warszawski Instytut Bankowości”)

Dlaczego kształtowanie kompetencji przedsiębiorczych w SP jest ważne?

- ▶ Powszechnie przyjmuje się, że kompetencje przedsiębiorcze należy rozwijać od najmłodszych lat, **zarówno w rodzinie, jak i w toku wychowania przedszkolnego i edukacji szkolnej już w szkole podstawowej.**
- ▶ Jest to niezmiernie ważne z punktu widzenia nie tylko przygotowania uczniów do dorosłego życia i aktywności zawodowej, ale także istotne z punktu widzenia dalszej edukacji. Wynika to z faktu, że **dziecko o ukształtowanej postawie przedsiębiorczej jest chętne i zdolne do uczenia się, rozumie sens inwestowania w siebie i samorozwoju**, bo jest to istotny element przedsiębiorczości jako cechy osobowościowej.
- ▶ Dlatego kształtowanie postaw przedsiębiorczych dzieci sprzyja osiąganiu lepszych efektów edukacyjnych w ramach innych, niezwiązanych bezpośrednio z wiedzą ekonomiczną, przedmiotów szkolnych.
- ▶ Wydaje się więc celowe i konieczne włączenie celów i treści z zakresu przedsiębiorczości w podstawy programowe i programy nauczania praktycznie wszystkich przedmiotów szkolnych, **także w szkole podstawowej.**

Dlaczego kształtowanie kompetencji przedsiębiorczych w SP jest ważne?

- ▶ Zadanie kształtowania kompetencji przedsiębiorczych w SP **zostało wpisane w podstawy programowe wielu przedmiotów szkolnych**, przede wszystkim: **edukacji wczesnoszkolnej, wiedzy o społeczeństwie, geografii, matematyki, techniki, a nawet języka polskiego, etyki czy wychowania do życia w rodzinie** (Kilar, Rachwał, 2019).
- ▶ Powinno być to też **zadanie wychowawców**, którzy mogą poświęcać tej problematyce lekcje wychowawcze – **przygotowując dzieci i młodzież do dorosłego życia we współczesnym świecie**, do czego kompetencje przedsiębiorcze (określane także jako „kompetencje przyszłości”) są niezbędne.
- ▶ Ponadto: realizacja zakresu rozszerzonego z możliwością zdawania matury z biznesu i zarządzania (BIZ) stanowi **duże wyzwanie dla nauczycieli szkół ponadpodstawowych**, stąd wobec **braku „osobnego” przedmiotu na poziomie szkoły podstawowej**, konieczne jest wsparcie przez nauczycieli szkół podstawowych rozwijania tych kompetencji u uczniów, celem lepszego przygotowania do realizacji BIZ w szkołach ponadpodstawowych.

Geneza zmian w edukacji ekonomicznej w szkołach ponadpodstawowych

- ▶ W trakcie roku szkolnego 2021/2022 z inicjatywy rządowego Centrum Transformacji Cyfrowej (GovTech Polska) i MEiN rozpoczęto prace oraz konsultacje nad reformą programową edukacji w zakresie przedsiębiorczości, tj.:
  - ▶ **rozszerzeniem** przedmiotu podstawy przedsiębiorczości (umożliwiającym wprowadzenie go na maturę),
  - ▶ **zmianą jego nazwy** („biznes i zarządzanie” - BIZ),
  - ▶ **zmianą celów i treści** kształcenia zapisanych w dotychczasowej podstawie programowej.
- ▶ Podstawą zmian stał się raport z przeprowadzonych badań i konsultacji.

Raport MEiN/IBE/GovTech
dostępny na:

<https://www.gov.pl/web/biz/>

Diagnoza stanu nauczania podstaw przedsiębiorczości (wnioski z *Raportu*)

- ▶ „brak nauczania kompetencji projektowych”
- ▶ niski status przedmiotu (brak możliwości zdawania matury jako jedna z przyczyn niskiej renomy przedmiotu)
- ▶ „zbyt szeroka i ogólna podstawa programowa”
- ▶ „nieadekwatne przygotowanie nauczycieli” (w tym stosowanie „transmisyjnych” metod dydaktycznych)
- ▶ „niedopasowanie materiałów edukacyjnych”
- ▶ niewystarczająca liczba godzin
- ▶ mała otwartość szkół na współpracę z „praktykami przedsiębiorczości”

Źródło: Raport, <https://www.gov.pl/web/biz/>

Proponowane rozwiązanie: biznes i zarządzanie – rekomendacje z *Raportu*

- ▶ Wprowadzenie BIZ w zakresie **podstawowym i rozszerzonym** (w tym także do kanonu przedmiotów maturalnych).
- ▶ Postulowane zmiany podstawy programowej (vide *Raport*), m.in.:
  - ▶ „podstawa zbudowana [ma być] na kompetencjach” – „kompetencje powinny się składać na spójne podstawy definiowane jako postawy przedsiębiorcze”; **przede wszystkim kompetencje 4K (komunikacja, krytyczne myślenie, kooperacja, kreatywność)**
  - ▶ „koncentracja na produktach” (efektach pracy ucznia, np. portfolio, raporty projektowe)
  - ▶ „redukcja treści makroekonomicznych na poziomie podstawowym”
  - ▶ rozszerzenie problematyki finansów osobistych i praw konsumentów, ważna także społeczna odpowiedzialność biznesu (CSR)
  - ▶ „semestralny lub roczny projekt zespołowy” - przygotowanie do **realizacji projektu** (zarządzanie projektami) i **pracy zespołowej** (w tym komunikacji interpersonalnej)
  - ▶ szersze wykorzystanie **studiów przypadku** (*case study*)
  - ▶ matura międzynarodowa (IB) w zakresie „business management” jako inspiracja

Zakres rozszerzony i matura – pomysł nie (całkiem) nowy

- ▶ Postulat wprowadzenia ZR i matury z PP zgłaszany był od 2006 r. Intensywne prace w 2007 r. pod auspicjami KNF w zespole ekspertów UP – UEK (T.Rachwał – kier., K.Wach, J. Kudelko, W.Kilar, M. Tracz)
  - ▶ pozytywna opinia recenzentów i innych opiniujących
  - ▶ listy z poparciem od setek nauczycieli
  - ▶ stanowisko popierające rektorów m.in. wszystkich publicznych szkół ekonomicznych

dr Tomasz Rachwał (Akademia Pedagogiczna w Krakowie)

– Kierownik Zespołu

dr Joanna Kudelko (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)

dr Mariola Tracz (Akademia Pedagogiczna w Krakowie)

dr Krzysztof Wach (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)

mgr Wioletta Kilar (Akademia Pedagogiczna w Krakowie)

Komisja
Nadzoru
Finansowego

Komisja Nadzoru Finansowego
00-950 Warszawa,
Pl. Powstańców Warszawy 1

Patronat:

Komisja
Nadzoru
Finansowego

**Projekt podstawy programowej *podstav*
w zakresie rozszerzony
dla liceum ogólnokształcącego, liceum prof**

....., dn. ....

W związku z rozpoczętymi w Ministerstwie Edukacji Narodowej pracami nad nową podstawą programową kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych popieramy wszelkie inicjatywy zmierzające do poszerzenia podstawy programowej *podstav przedsiębiorczości* (jedynego przedmiotu o charakterze ekonomicznym w kształceniu ogólnokształcącym) poprzez określenie nowych wymagań w zakresie wiedzy i umiejętności na poziomie rozszerzonym. Popieramy też działania mające na celu wprowadzenie *podstav przedsiębiorczości* na listę fakultatywnych przedmiotów maturalnych.

Mamy nadzieję, że jest to zgodne z zamysłem wyrażonym w liście Pani Minister Edukacji Narodowej, by zmianę podstawy programowej rozumieć jako: „wyjście naprzeciw zwiększonym aspiracjom edukacyjnym młodego pokolenia polskich obywateli”.

1. ....

Projekt jako inicjatywa oddolna nie został wdrożony, został opublikowany w czasopiśmie **Przedsiębiorczość – Edukacja**, nr 4 (2008), s. 322–334, <https://doi.org/10.24917/20833296.4.32>

▶ prof. UEK dr hab. Tomasz Rachwał, **Kształtowanie kompetencji przedsiębiorczych uczniów**
w szkole podstawowej oraz w szkole ponadpodstawowej w ramach nowego przedmiotu **biznes i zarządzanie**

Wnioski z *Raportu* – w kierunku „bardziej praktycznym”

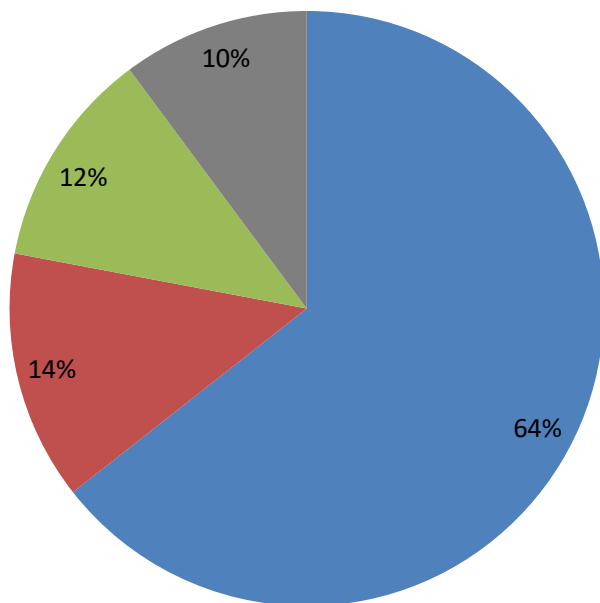

- ▶ W kierunku „bardziej praktycznym”?
(uwaga: nie ma konfliktu „między teorią a praktyką”, podstawowa wiedza ekonomiczna i finansowa jest niezbędna do kształtowania umiejętności i postaw przedsiębiorczych; na **kompetencje przedsiębiorcze** składa się: **wiedza, umiejętności, w tym umiejętność wykorzystania tej wiedzy „w praktyce” i postawy**).
- ▶ Choć w trakcie reformy z 2018 r.:
  - ▶ nie zmieniono głównych założeń realizacji przedmiotu,
  - ▶ liczby godzin (2 godz. tyg.) na realizację w zakresie podstawowym (ZP),
  - ▶ a modyfikacje poszczególnych działów (grup treści) nie wskazują na głębokie zmiany,
- ▶ to analizując szczegółowe zapisy, **przebudowa podstawy programowej w kierunku „bardziej praktycznym” już w 2018 r. były znacząca** (Kilar, Rachwał 2019).

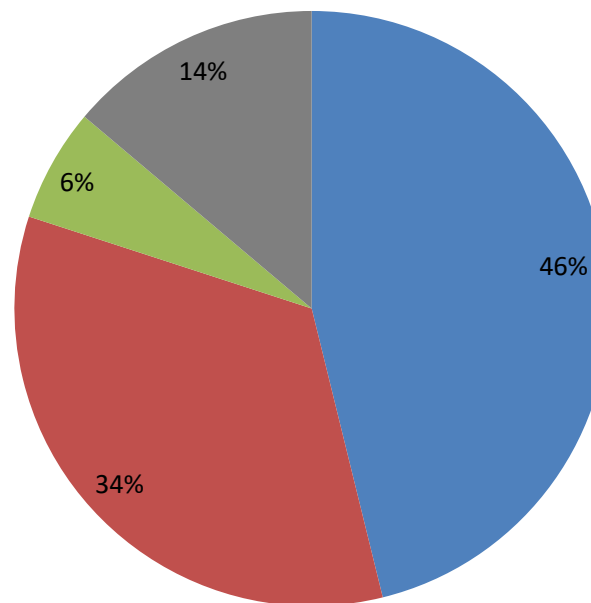
Porównanie wymagań szczegółowych w SPP (2012) i NPP (2018) w zakresie kategorii kompetencji

SPP (2012)

NPP (2018)

- Kompetencje związane z wiedzą ekonomiczną
- Kompetencje biznesowe
- Kompetencje społeczne
- Kompetencje osobiste związane z myśleniem przedsiębiorczym

Kategorie wg wcześniejszych badań w projekcie europejskim FiFoBi:
Pilz, ed, 2011; Berger et al. 2012; Rachwał, Kurek, Boguś 2016

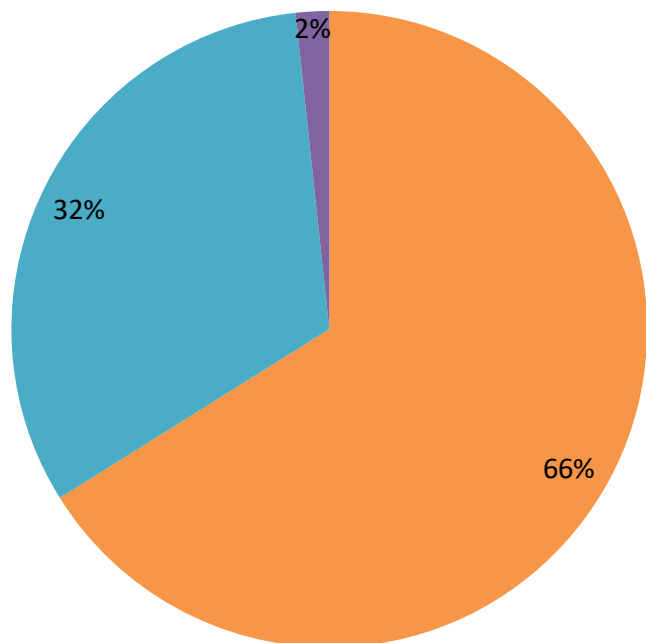
Źródło: Kilar, Rachwał 2019;
szersza analiza tamże

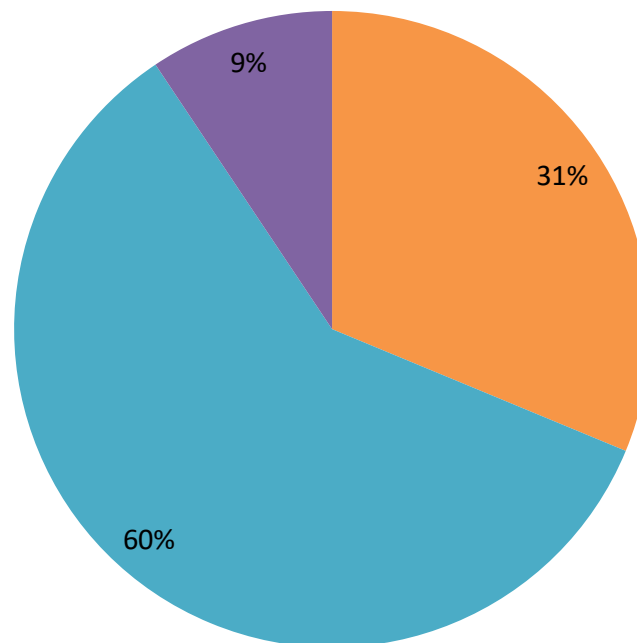
Porównanie SPP (2012) i NPP (2018) w zakresie kategorii wymagań szczegółowych

SPP (2012)

NPP (2018)

kategorie wymagań szczegółowych:

■ wiedza

■ umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce

■ postawy

**Podstawowe założenie NPP 2018:
Nacisk na kształtowanie umiejętności
i postaw, a nie teorie dotyczące
funkcji/roli przedsiębiorczości**

Źródło: Kilar, Rachwał 2019; szersza analiza tamże

Aktualny stan prawny

- ▶ Opracowano nową podstawę programową, która poddana została w IV kw. 2022 r. konsultacjom publicznym.
- ▶ **Nowe rozporządzenia** Ministra Edukacji i Nauki w sprawie podstawy programowej dla liceum, technikum i szkół branżowych oraz w sprawie ramowych planów nauczania dla szkół publicznych **zostały opublikowane** (Dziennik Ustaw 2023, poz. 277, 312, 314).
  - ▶ Komunikat MEiN: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/zmiany-w-podstawie-programowej--rozporzadzenia-podpisane>
  - ▶ Więcej informacji: <https://biznesizarzadzanie.pl/podstawa-programowa-biz/>
  - ▶ Zakładają one **wprowadzenie biznesu i zarządzania (BIZ)** w miejsce podstaw przedsiębiorczości od roku szkolnego 2023/2024 w zakresie podstawowym (ZP) i rozszerzonym (ZR), umożliwiającym zdawanie go na maturze.
- ▶ Jest to **formalna podstawa** do wprowadzenia **od września 2023 r. oferty klas „biznesowych” z zakresem rozszerzonym BIZ**, umożliwiającym przygotowanie uczniów do **matury z BIZ**.

Co nowego?

(wg nowej podstawy programowej BIZ)

- ▶ Nowa podstawa programowa BIZ **nie zrywa całkowicie** z dotychczasowym modelem kształcenia w zakresie przedsiębiorczości, realizowany w ramach podstaw przedsiębiorczości (pp):
  - ▶ **zachowano treści dotyczące gospodarki rynkowej, finansów, rynku pracy i przedsiębiorstwa,**
  - ▶ niewielkie **przesunięcie treści makroekonomicznych** w kierunku ZR,
  - ▶ **przesunięcie treści związanych z rynkiem finansowym** do ZR, rozwinięcie treści z zakresu finansów osobistych w ZP,
  - ▶ **większy nacisk na kompetencje miękkie**, w tym 4K (komunikacja, krytyczne myślenie, kooperacja, kreatywność).
- ▶ **Nowe treści kształcenia** w dotychczas realizowanych działach, np.
  - ▶ w ZP: postawy wobec pieniędzy, zarządzanie czasem, myślenie kreatywne i projektowe - *design thinking*,
  - ▶ w ZR: ryzyko kursowe, sprawy gospodarcze europejskie i globalne, modelowanie biznesu.
- ▶ **Przygotowanie do planowania i realizacji projektów** (w tym zarządzania nimi) **to nowy, osobny dział podstawy programowej** w ZP i ZR.

Zmiany grup treści kształcenia w zakresie przedsiębiorczości – PP a BIZ

Podstawa 2002 PP	Podstawa 2008 (zmod. 2012) PP	Podstawa 2018 PP	Podstawa 2023 BIZ ZP / ZR
nie dzielono na działy , treści dotyczące m.in: postawy przedsiębiorczej, pracy zespołowej, motywów aktywności zawodowej, funkcjonowania gospodarki rynkowej, przedsiębiorstwa, rynku pracy, pieniądza i bankowości, ubezpieczeń, inwestowania, współpracy międzynarodowej	1. Człowiek przedsiębiorczy	1. Gospodarka rynkowa (w tym rola przedsiębiorczości/ człowieka przedsiębiorczego oraz ochrona konsumentów)	1. Osoba przedsiębiorcza we współczesnym świecie (ZP)
	2. Rynek – cechy i funkcje		2. Zarządzanie projektami (ZP i ZR)
	3. Instytucje rynkowe		3. Gospodarka rynkowa (ZP i ZR)
	4. Państwo, gospodarka	2. Rynek finansowy	4. Finanse osobiste (ZP) / Finanse osobiste i rynek finansowy (ZR)
	6. Rynek pracy	3. Rynek pracy	5. Osoba przedsiębiorcza na rynku pracy (ZP) / Rynek pracy i zatrudnienie (ZR)
	5. Przedsiębiorstwo	4. Przedsiębiorstwo	6. Przedsiębiorstwo (ZP i ZR)

Co nowego?

(wg nowej podstawy programowej BIZ)

- ▶ W „warunkach realizacji” zapisano m.in. konieczność położenia większego nacisku na:
  - ▶ **pracę projektową** (realizacja i prezentacja projektu biznesowego lub społecznego) i **rozwijanie umiejętności synergicznej współpracy**,
  - ▶ **wykorzystanie studiów przypadków biznesowych** (*case study*),
  - ▶ **stosowanie nowoczesnych metod nauczania - aktywizujących**, w tym wizyty w przedsiębiorstwach i zapraszanie praktyków życia gospodarczego na lekcje, symulacje inwestycyjne/biznesowe, elementy grywalizacji,
  - ▶ kształtowanie **umiejętności wyszukiwania, pozyskiwania, przetwarzania i analizy danych gospodarczych** z różnych źródeł i **prowadzenia prostych badań rynkowych**,
  - ▶ wykorzystaniu w procesie kształcenia **materiałów edukacyjnych opartych na nowych technologiach i narzędziach cyfrowych**.

Matura z BIZ

- ▶ Nową podstawę programową wraz z nowymi ramowymi planami nauczania wprowadza się **od września 2023 r.**, tym samym **pierwszy rocznik matury będzie w 2027 r. w liceach, a w 2028 r. w technikach.**
- ▶ **Ogólne założenia matury z BIZ :**
  - ▶ **dobrowolność** (przedmiot dodatkowy),
  - ▶ **część pisemna** („zwykły” arkusz maturalny sprawdzający głównie wiedzę i częściowo umiejętności np. rozwiązywania biznesowych studiów przypadków) i **ustna** („praktyczna” bazująca na projekcie przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego),
  - ▶ (częściowo) **zespołowość** (dotyczy części praktycznej), ale indywidualna ocena z części ustnej („obrony” projektu i odpowiedzi na pytania),
  - ▶ formuła oparta na innych egzaminach maturalnych (np. ustny z języka polskiego/jęz. obcego).
- ▶ **Uwaga! decyzje ostateczne nie zapadły: trwa opracowywanie założeń matury (informatora), w tym części ustnej – oceny projektu maturalnego biznesowego lub społecznego (odpowiedzialność CKE).**

Miejsce BIZ w nowych ramowych planach nauczania

- ▶ Opublikowano nowe rozporządzenie ws. **ramowych planów nauczania**:
    - ▶ dotychczas podstawy przedsiębiorczości były realizowane po 1 godz. tyg. w 2 i 3 klasie LO i technikum oraz 2 godz. tyg. w szkole branżowej I stopnia w 1 klasie,
    - ▶ od września 2023 r. dotychczasowi uczniowie LO i technikum realizują pp w starej formule (2 i 3 klasa),
- „Nowi” uczniowie (zrekrutowani w 2023 r.):
- ▶ **szkół branżowych** I stopnia: 2 godz. BIZ w 1 klasie,
  - ▶ **liceów i techników**: 2 godz. w 1 klasie lub 2 klasie, albo po 1 godz. w 1 i 2 klasie dla ZP BIZ – **wg decyzji dyrektora szkoły plus 8 godzin rozszerzenia** (łącznie 10 godzin w cyklu nauczania do „rozłożenia” między klasy).

Jak rozłożyć godziny w cyklu kształcenia? (ZP: 2 godz., ZR: 2+8 = 10 godz.)

- ▶ wg rozporządzenia MEiN:
  - ▶ 8 godz. ZR dowolnie, nie później niż od 3 klasy* (sumuje się z 2 godz. ZP)
  - ▶ 2 godz. ZP (3 warianty do wyboru wg decyzji dyrektora szkoły):

KLASA:	1 klasa	2 klasa		1 klasa	2 klasa		1 klasa	2 klasa
liczba godzin	2	-	lub	1	1	lub	-	2
uwagi (TR)	- za wcześnie, zbyt młodzi? - kumulacja godzin BIZ w szkole w roku szk. 2023/2024! (czy są dostępni nauczyciele?)			- optymalnie? - brak możliwości „blokowania” godzin w tygodniu – trudności w realizacji metodami aktywizującymi?			za późno? (jeśli część uczniów realizuje ZR to jak zmieścić łącznie 10 tylko w klasach 2-4/5?)	

*w praktyce trudno sobie wyobrazić „zmieszczenie” ZR (w tym realizacji rocznego lub semestralnego projektu) od 3 klasy, zatem realizacja ZR BIZ powinna się rozpocząć najpóźniej w drugiej, a najlepiej w pierwszej klasie.

Jak rozłożyć godziny w cyklu kształcenia? (ZP: 2 godz., ZR: 2+8 = 10 godz.)

- **propozycja** rozkładu godzin (TR; rozporządzenie dopuszcza dowolność ZR)

KLASA:	1 klasa	2 klasa	3 klasa	4 klasa	5 klasa (T)
ZP	1	1			
ZR	1	1	3	3 (LO) 2 (T)	1 (T)
RAZEM	2	2	3	3 (LO) 2 (T)	1(T)
Jak rozłożyć działy w ZR? (w ZP „po kolei” wg podstawy program.)	- Osoba przedsiębior. - Zarządzanie projektami - Gospodarka rynkowa (częściowo, bez finansów)	- Gospodarka rynkowa (elementy finansów) - Finanse	- Przedsiębiorstwo*	- Praca*	- Praca (dokończenie w technikum)
			* „Zamiana” kolejności” (w stos. do układu zapisanego w PP i proponowanego do realizacji w ZP) ze względu na bardzo przydatną / konieczną wiedzę z działu przedsiębiorstwo do realizacji projektu biznesowego maturalnego, który najlepiej zacząć w 3 klasie.		

Wyzwania we wprowadzaniu zmian

- ▶ **ogólny kierunek zmian** (wprowadzenie zakresu rozszerzonego i matury z BIZ) należy ocenić **pozytywnie**
- ▶ ciągle **wątpliwości** czy matura **nie spowoduje utraty „ducha” przedmiotu** i jego atrakcyjności w oczach uczniów (nastawienia na kształtowanie kompetencji, a nie zdobywanie ocen/punktów na maturze), jednak przeważają raczej głosy przeciwnie, że **nastąpi podniesienie prestiżu i zaangażowania uczniów** na lekcjach
- ▶ **brak przedsiębiorczości/BIZ w szkole podstawowej jako osobnego przedmiotu**
- ▶ **zastrzeżenia do nowej nazwy** przedmiotu (czy to kwestia z zakresu najważniejszych?)
- ▶ (zbyt?) **duże tempo zmian** (przygotowanie podręczników i innych pomocy dydaktycznych, opracowanie oferty klas biznesowych, szkolenia nauczycieli)
- ▶ **trudności w opracowaniu arkusza oceny projektu maturalnego i standardów oceniania** (jak uwzględnić wyniki realizacji projektu?)
- ▶ **kwestia uznawalności matury z BIZ przez uczelnie przy rekrutacji** – deklaracje „na tak” uczelni ekonomicznych, ale brak decyzji rekrutacyjnych przed 2025 r. (z reguły warunki rekrutacji podaje się na 2 lata przed)

Wyzwania we wprowadzaniu zmian dla dyrektorów – oferta klas biznesowych

- ▶ **Przygotowanie** w najbliższych tygodniach **oferty klas rozszerzonych od września 2023 r.** – dylemat: co warto uruchamiać?
- ▶ Klasy rozszerzone z BIZ jako **element przewagi konkurencyjnej szkoły** na rynku edukacyjnym?
- ▶ Propozycje (TR) dla liceów, klasy:
  - ▶ **biznesowo-geograficzne** (typowe rozszerzenie przydatne na kierunki ogólnoeconomiczne, z zarządzania, biznesowe, np. typu *international business*, międzynarodowe stosunki gospodarcze, logistykę, kierunki geograficzne, z zakresu gospodarki przestrzennej, turystyczne itp.),
  - ▶ **biznesowo-matematyczne**, ew. **biznesowo-informatyczne** (pod kątem kierunków takich jak ekonometria, matematyka stosowana/w biznesie, inżynieria produkcji, informatyka, informatyka i ekonometria),
  - ▶ **biznesowo-prawnicze** (pod kątem kształcenia na kierunkach ekonomicznych lub na prawie specjalistów prawa gospodarczego),
  - ▶ inne biznesowe wg lokalnych możliwości i uwarunkowań danej szkoły.

Wyzwania we wprowadzaniu zmian dla dyrektorów – oferta klas biznesowych

▶ Co w technikach? czy będzie „miejsce” na rozszerzenie BIZ?

- ▶ trudno zrezygnować z klasycznych rozszerzeń (matematyka, język angielski, informatyka),

jednak:

- ▶ w technikach stosunkowa łatwość uzyskania dobrego wyniku, ze względu na inne przedmioty zawodowe i przygotowanie do egzaminu zawodowego (w wielu zawodach częściowo zbieżnego z problematyką matury z BIZ),
- ▶ stosunkowo łatwa możliwość realizacji projektu biznesowego „technicznego” pod kątem matury ustnej w różnych zawodach (np. aplikacji, prototypu urządzenia, sklepiku szkolnego, sklepu ogrodniczego, punktu usługowego itp.)
- ▶ duża szansa głównie dla uczniów techników?

Pozostałe wyzwania dla dyrektorów szkół i nauczycieli

- ▶ Problem „**dostępności**” nauczycieli od września 2023 r. wobec „kumulacji” godzin i wprowadzenia ZR,
- ▶ **przygotowanie** nauczycieli (studia i kursy doskonalące) do realizacji nowej podstawy programowej, szczególnie zakresu rozszerzonego (w tym do realizacji nowych treści kształcenia, np. zarządzanie projektami i wykorzystania nowych metod, np. *design thinking*),
- ▶ przygotowanie **nowych nauczycieli** przedmiotu, szczególnie ważne w obliczu zwiększonego zainteresowania rozszerzeniem/maturą z BIZ,
- ▶ konieczne **dofinansowanie** ze szkół / organów prowadzących **studiów** (w szkołach wyższych) i **szkoleń**,
- ▶ oferta także **bezpłatnych szkoleń** organizowanych przez uczelnie (głównie ekonomiczne) dofinansowanych ze środków rządowych (wg zapowiedzi) oraz różnego typu instytucje (np. ośrodki doskonalenia nauczycieli, Fundacja „Warszawski Instytut Bankowości”),
- ▶ pomoc w postaci projektów edukacji ekonomicznej WIB wspierających wdrażanie nowego przedmiotu – więcej informacji na stronie WIB:

<https://bizneszarzadzanie.pl/>

Literatura

- ▶ **Biznes i zarządzanie. Reforma podstaw przedsiębiorczości** (raport z konsultacji), IBE, MEiN, GovTech, Warszawa <https://www.gov.pl/web/biz/raport-z-konsultacji2>
- ▶ **Podstawa programowa BIZ (wraz z ramowymi planami nauczania)** <https://bizneszarzadzanie.pl/podstawa-programowa-biz/> <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/zmiany-w-podstawie-programowej--rozporzadzenia-podpisane>
- ▶ Rachwał, T. (2022). **Zmiany w edukacji w zakresie przedsiębiorczości w kierunku zakresu rozszerzonego oraz egzaminu maturalnego z przedmiotu biznes i zarządzanie?** (Głos w dyskusji na temat reformy planowanej w polskich szkołach ponadpodstawowych). *Przedsiębiorczość - Edukacja*, 18(2), 41–64. <https://doi.org/10.24917/20833296.182.3>
- ▶ Bieniok H (2019), **Podstawy przedsiębiorczości osobistej (zaradności życiowej)**, wyd. KOS, Katowice
- ▶ Kilar, W., Rachwał, T. (2019). **Changes in Entrepreneurship Education in Secondary School under Curriculum Reform in Poland**, *Journal of Intercultural Management*, 11(2). 73-105, doi 10.2478/joim-2019-0010, <https://sciendo.com/article/10.2478/joim-2019-0010>
- ▶ Kilar, W., Rachwał, T. (2019). **Przedsiębiorczość w edukacji przedszkolnej i szkole podstawowej w warunkach zmian podstawy programowej**. W: *Kształtowanie kompetencji przedsiębiorczych*, red. Tomasz Rachwał, Warszawa: Wydawnictwo Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, 122-141, https://www.frse.org.pl/brepo/panel_repo_files/2021/06/02/ifoysl/104705065591760-122-141.pdf
- ▶ Kilar, W., Rachwał, T. (2019). **Przedsiębiorczość w szkole średniej w warunkach reformy systemu oświaty**. W: *Kształtowanie kompetencji przedsiębiorczych*, red. Tomasz Rachwał, Warszawa: Wydawnictwo Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, 184-202 https://www.frse.org.pl/brepo/panel_repo_files/2021/06/02/ythdu3/104705065591760-184-202.pdf
- ▶ Rachwał T. (2004). **Cele i treści kształcenia przedsiębiorczości w szkołach ponadgimnazjalnych**, [w:] *Przedsiębiorczość stymulatorem rozwoju gospodarczego*, red. J. Brdulak, M. Kulikowski, Instytut Wiedzy SGH, Warszawa, s. 263-270.
- ▶ Rachwał, T. (2005). **Kształtowanie postaw uczniów na lekcjach podstaw przedsiębiorczości**. *Przedsiębiorczość - Edukacja*, 1, 137–144. <https://doi.org/10.24917/20833296.1.14>
- ▶ Rachwał, T. (2019). **Przedsiębiorczość jako kompetencja kluczowa w systemie edukacji**. W: *Kształtowanie kompetencji przedsiębiorczych*, red. Tomasz Rachwał, Warszawa: Wydawnictwo Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, 16-25, https://www.frse.org.pl/storage/brepo/panel_repo_files/2021/06/01/iacqco/104705065591760-16-34.pdf
- ▶ Rachwał, T., Kilar, W., Kawecki, Z., Wróbel, P. (2018). **Edukacja w zakresie przedsiębiorczości w wychowaniu przedszkolnym, szkole podstawowej i szkołach średnich w świetle nowej podstawy programowej**. *Przedsiębiorczość - Edukacja*, 14, 389-424. <https://doi.org/10.24917/20833296.14.28>
- ▶ Rachwał, T., Kilar, W., Kawecki, Z., Wróbel, P. (2019). **Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem : szkoła ponadpodstawowa: podstawy przedsiębiorczości**, Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=23140>
- ▶ Rachwał, T., Kudelko, J., Tracz, M., Wach, K., Kilar, W. (2008). **Projekt podstawy programowej podstaw przedsiębiorczości w zakresie rozszerzonym dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum**. *Przedsiębiorczość - Edukacja*, 4, 322–334. <https://doi.org/10.24917/20833296.4.32>
- ▶ **Zalecenie Rady (UE) z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie** (Tekst mający znaczenie dla EOG), Dz. UE 2018/C 189/01, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=en](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=en)

dr hab. Tomasz Rachwał, prof. UEK

Katedra Handlu Zagranicznego
Centrum Przedsiębiorczości Strategicznej i Międzynarodowej
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

**KATEDRA
HANDLU
ZAGRANICZNEGO
UEK**

Dziękuję za uwagę!
